

Франчук Юлія Олександрівна,
*здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:*
Мінченко Ольга Василівна,
*професор кафедри теорії держави та
права Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА У СУЧАСНОМУ СВІТІ: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ?

На даному етапі розбудови національної державності залишається актуальною проблематика розвитку правової системи та законодавства в цілому. Проблема ролі правової культури як чинника розвитку правової системи зумовлює спектр досліджень, які є актуальними на нинішньому етапі розбудови національної державності та концептуально важливими для теоретико-правових спостережень. Дослідження правової системи відбувається на нових підходах загальнотеоретичної юриспруденції, а тому має велике значення для розв'язання проблем правотворчості та правозастосування, забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина, а також для формування правової культури.

Феномен правової культури розглядався навіть за радянських часів, а саме у працях А.В. Молчанова, Є.В. Аграновської, В.П. Сальникова та інших вчених [1, с. 83].

Питання як функціонування, так і становлення правової системи та правової культури досліджували зарубіжні та українські вчені – Алексеев С., Бабкін В., Козюбра М., Оніщенко Н., Рабінович П., Скакун О., Тихомиров Ю., Явич Л. [2, с. 109]. Також слід зазначити вчених, які детально досліджували саме явище правової культури: Венгеров А., Синюкова Т., Копейчиков В., Лемак В., Голосніченко І., Яков'юк І. та багато інших [3, с. 12].

Тобто проблематика становлення та значення правової культури як раніше, так і на сучасному етапі розвитку залишається досить актуальною, а тому слід з'ясувати що ж являє собою явище правової культури. На даний час єдиного

визначення правової культури не існує, оскільки є досить багато інших підходів до визначення змісту цього поняття.

Розгорнуте визначення надається в Юридичній енциклопедії за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка, в якій зазначається, що правова культура – це система духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права; є складовою загальної культури, охоплює всю сукупність найважливіших ціннісних компонентів правової реальності в її розвитку (право, правосвідомість, правовідносини, правопорядок, нормотворча, правозастосовна та інша правова діяльність), виступає однією з категорій загальнолюдських цінностей, є невід’ємним компонентом правової держави [3, с. 12]. Такі науковці як Сахаров О.В. та Ратінов О.Р. вважають, що правова культура справляє організаційно-регулятивний вплив в плані забезпечення соціально-позитивної поведінки, попередження негативних проявів і усунення факторів, що цьому сприяють, при вирішенні соціальних завдань будь-якої сфери і будь-якого рівня життя суспільства» [2, с. 109]. Академік Академії правових наук України Копейчиков В.В. визначив, що правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності. Розмаїття думок щодо поняття, змісту та сутності правової культури свідчить про те, що це поняття багатоаспектне, і кожна точка зору залежить від факту наукового аналізу правової культури, контексту і проблеми її дослідження.

Правова культура є складовою частиною і найважливішою засадою демократії. Залежно від носія правової культури розрізняють три її види: 1) правову культуру суспільства; 2) правову культуру особи; 3) правову культуру професійної групи [3, с. 12–13]. Отже, носіями правової культури є: суспільство, особистість, (соціальна) професійна група [4, с. 244]. Кожен вид є важливим, адже несе в собі конкретний зміст, різні аспекти, свої шляхи формування та способи прояву.

Також поняття правової культури має багато площин і відтінків, а саме це:

– культура чинності самого права, відповідність правових норм загальноновизнаним еталонам, стандартам, науково-теоретичним визначенням тощо; висока обізнаність суспільства

з основними засадами, принципами, положеннями чинного законодавства, їх суворе дотримання;

– узгодженість правових норм із міжнародними угодами, внутрішніми традиціями, звичаями і загальною культурою народу.

Вона передбачає високий рівень внутрішніх переконань особистості, знань і вмінь, що реалізуються в правовій сфері й забезпечують ефективне втілення в життя загальнолюдських правових ідеалів [3, с. 14].

Правова культура органічно пов'язана та взаємодіє із законотворчою діяльністю, а тому важливим є ще те, що законність слід розглядати не лише як певну соціальну цінність, а і як фактор, який безпосереднім чином впливає на стан культурних процесів, що проходять у різних сферах життя суспільства, зокрема, у правовій. Так, наприклад, режим законності безпосередньо впливає на правосвідомість соціальних суб'єктів, на їх установки і ціннісні орієнтації. Однак цей вплив може бути не лише позитивним, а й негативним, адже погляди людей та їх життєві позиції формуються під впливом як досягнень суспільства, так і його недоліків та труднощів [1, с. 86].

Світоглядні позиції завжди поєднуються з моральною культурою особистості, якою є якісна характеристика морального розвитку та моральної зрілості особистості, що виявляється на трьох рівнях:

– культура моральних почуттів, яка є виразом здатності особи до співчуття, співпереживання, милосердя;

– культура етичного мислення як раціональна складова моральної свідомості, що виражається у знанні моральних цінностей, вимог суспільства, у здатності людини свідомо обґрунтувати цілі й засоби діяльності, здійснювати обґрунтований моральний вибір;

– культура поведінки, через яку реалізуються поставлені й прийняті моральні цілі та здійснюються вчинки відповідно до етикетних вимог, правил (висока моральність корелює з кваліфікованою професійною діяльністю) [5, с. 246].

Важливий показник правової культури – рівень розвитку правової діяльності, що складається з теоретичної продуктивної (діяльність учених юристів) і репродуктивної (юридична освіта у всіх її видах і установах), а також практичної – правотворчої

та правозастосовної діяльності [2, с. 113].

Також варто додати, що процес становлення правової культури характеризується формуванням певних культурно-правових цінностей, сформованих певною національною часово-просторовою дійсністю [3, с. 14].

Ми вважаємо, що ядром правової культури все ж є правові знання, адже без знань основ законодавства, правової політики держави, обізнаності про юридичні процеси, та явища, які відбуваються в країні та за кордоном, загальних закономірностей і принципів правового й державного розвитку немислима правова культура. Систематизовані правові знання принесуть користь особистості тільки в тому випадку, якщо у неї сформовано правильне ставлення до права, тобто якщо особа буде оцінювати правові вимоги як єдиний та дійсно можливий, дієвий демократичний і гуманний спосіб регулювання суспільних відносин у суспільстві.

Процес формування правової культури у Сполучених Штатах Америки направлений на продукування правової свідомості і правомірної поведінки американських громадян і здійснюється в різноманітних напрямках і різними методами, які об'єднані зусиллями школи, сім'ї, суспільства і правоохоронних органів. Цікаво те, що у вищевказаному процесі використовуються так звані опосередковані санкції, що пов'язані з ювенальною юстицією (пробація з інтенсивним наглядом, домашній арешт з електронним моніторингом, виправні трудові табори). Значну допомогу в формуванні правової культури громадян надають колективні форми запобігання неправомірній поведінці: молодіжні центри, добровільні табори праці для залучення підлітків і молоді до позитивної форми діяльності [6, с. 205].

У Кримінальному кодексі Італії відведена спеціальна глава про злочини мафії та терористів, прийняті «антимафійні» закони (про боротьбу з мафією, про захист конституційного ладу та ін.), проте, зусилля держави в боротьбі з мафією все ж не мають вирішального успіху, і це породжує правовий нігілізм у суспільстві та впливає на рівень правової культури населення [7, с. 12].

Сьогодні в правовій системі України відбуваються важливі структурні реформування, тому очевидно, що правова культура є одним із важливих чинників розвитку правової

системи нашої держави, яка характеризує поведінку людини з огляду на рівень і зміст її правового виховання, соціальної активності, юридичної освіченості та загальноосвітнього рівня. Високий рівень правового нігілізму в усіх прошарках суспільства, а також інші явища (злочинність, непрофесійність посадових осіб і тощо) є перешкодою для ефективного реалізації права. З огляду на це актуально говорити про належний рівень розвитку культури [8, с. 51].

Отже, аналізуючи вищесказане слід зробити висновок, що правова культура посідає надзвичайно важливе місце у кожній державі світу, незалежно від рівня їх розвитку, адже низький рівень правової культури призводить до девальвації режиму законності у суспільному житті, а жодна держава не зацікавлена у цьому. Особлива роль у розвитку правової культури, демократизації її змісту належить юридичній освіті та правовому вихованню: поваги до права, закону, правових установок поведінки та мотивації правомірної поведінки особи, усвідомлення цінності права. Тобто для держави важливі не лише закони і юридичні процеси, а й їх цілісне розуміння та сприйняття громадянами. Правова культура доповнює кожного з нас, змушує аналізувати інформацію, розвиватися та висловлювати особисту позицію, бачення, а це надзвичайно важливо та цінно в будь-яку епоху. Свідомі та освічені громадяни у державі – скарб, а тому, правовій культурі – бути!

Список використаних джерел

1. Павлишин О. В. Правова культура як показник рівня розвитку системи юридичної освіти (семіотико-правовий аспект). *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 82–93.
2. Чепульченко Т. О. Правова культура: місце у правовому процесі та вплив на стан законності в державі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 2. С. 109–114.
3. Годун Н. Ю. Правова культура: деференція поняття. *Наше право*. 2015. № 1. С. 11–15.
4. Підлісний Є. В. Правова культура суспільства, особистості та соціальної групи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені*

В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2021. № 3 (2). С. 241–246.

5. Теорія держави і права в схемах та таблицях : навч. посіб. / кол. авт.; ред. Л. Р. Наливайко. Київ : Хай-Тек Прес, 2020. 296 с.

6. Клімова Г. П. Формування правової культури громадян у США. 2010. № 4, С. 200–206.

7. Садовська О. М. Правова система Італії: загальнотеоретична характеристика основних елементів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2001. 26 с.

8. Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2016. № 4. С. 48–53.

*Хлівнюк Дар'я Геннадіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН ЯК ДЗЕРКАЛО НАРОДУ

В основу національно-патріотичного виховання обов'язково мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України. Головною тенденцією національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, держави, народу, нації. Посилення національно-патріотичного виховання нерозривно пов'язане з трансформацією правової культури, правової та громадянської свідомості. Виховувати патріотизм не лише в дітях, а й в усіх громадянах нашої країни допомагає така пісня як гімн (від грец. похвальна пісня), тобто урочистий музичний твір [1, с. 590].

Важливість державного гімну для кожної країни та її народу вкрай складно перебільшити. Кожна людина має певні